

Piotr Prus, Agata Marszewska

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy

PERSPEKTYWY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY BYTOŃ W OPINII MIESZKAŃCÓW

PROSPECTS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF BYTOŃ COMMUNE IN ITS INHABITANTS' OPINION

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, gmina, mieszkańcy, oczekiwania społeczne

Key words: sustainable development, commune, inhabitants, community expectations

Synopsis. Przedstawiono perspektywy zrównoważonego rozwoju gminy Bytoń w opinii jej mieszkańców. Z badań wynika, że na terenie gminy podejmowane są różnorodne działania, zarówno przez samych mieszkańców gminy, jak i jej władze, które mają na celu poprawę stanu środowiska naturalnego. Mieszkańcy dostrzegają również starania gminy w kierunku zaspokajania potrzeb społeczno-kulturalnych lokalnej społeczności.

Wstęp

Koncepcja zrównoważonego i trwałego rozwoju (ang. *sustainable development*) jest strategią dotyczącą nowych sposobów kreowania rozwoju ekonomicznego, w zgodzie z wymaganiami ekologicznymi oraz oczekiwaniami społecznymi. Jest ona odpowiedzią na negatywne konsekwencje wynikające z niekontrolowanego rozwoju gospodarczego oraz związane z tym zanieczyszczenie i degradacja środowiska przyrodniczego. Głównym założeniem tej idei jest wprowadzenie zasady „przewidywać i zapobiegać”, w miejsce dotychczasowego postępowania polegającego na „obserwowaniu i reagowaniu” na pojawiające się zagrożenia [Woś 1995, Prus 2004].

Rozwój zrównoważony jest koncepcją globalną, jednakże musi być oparty na racjonalnych przesłankach rozwoju regionalnego i lokalnego. Wychodząc od problemów lokalnych należy mieć na uwadze ich znaczenie oraz skutki w skali ponadregionalnej, a często nawet międzynarodowej [Voloshchuk i in. 2000]. Ważna staje się tutaj zasada: „myśl globalnie – działaj lokalnie”. Do tego potrzebne jest zrozumienie idei rozwoju trwałego i stabilnego przez lokalne społeczności, wynikające z obserwacji dotychczas zachodzących procesów rozwojowych, uświadamiania sobie daleko siężnych zagrożeń, ograniczeń i barier, jak również znalezienia środków i sposobów ich pokonywania [Siemiński 2001, Żmija 2000].

Za lokalne działania gospodarcze i społeczne w dużym stopniu odpowiedzialne są władze samorządowe, już na poziomie gminnym. To właśnie gmina, jako samorządowa wspólnota, tworzy system przestrzenny, który składa się z wielu podsystemów (lokalna społeczność, przestrzenne zagospodarowanie, spełniane funkcje, środowisko przyrodnicze itp.) [Wiatrak 2003]. Celem działania gminy jest stymulowanie zachowania wzajemnej równowagi pomiędzy poszczególnymi podsystemami, jak również w relacji między wspomnianymi podsystemami a otoczeniem. Aby osiągnąć optymalny stan równowagi konieczne jest przygotowanie, a później konsekwentne realizowanie strategii rozwoju gminy, rozumianej jako zaplanowanie procesu stałego wzrostu jakości życia lokalnej społeczności, wspieranej przez wzajemne zrównoważone czynniki społeczne, gospodarcze i ekologiczne [Domański 2000, Wiatrak 2003]. Proces przygotowania owej strategii powinien opierać się na włączeniu społeczności lokalnej w proces planowania, zebraniu informacji o zasobach gminy oraz przygotowaniu wariantów rozwoju gminy (i ich analizowanie), przygotowaniu programu zrównoważonego działania, wdrożeniu tego programu oraz jego monitorowania. Tak opracowana strategia staje się swego rodzaju scenariuszem gminy na przyszłość, opartym na analizie obecnej sytuacji oraz wyborze najlepszej drogi stabilnego i trwałego rozwoju. Charakteryzuje się ona łańcem ekologicznym, ekonomicznym, społecznym i przestrzennym [Borys 1999, Wiatrak 2003].

Cel i metodyka badań

Celem prezentowanych badań było określenie perspektywy zrównoważonego rozwoju gminy Bytoń w opinii jej mieszkańców. Dlatego latem 2008 roku przeprowadzono badania ankietowe wśród 176 pełnoletnich respondentów. Wielkość badanej populacji stanowiła 5,6% mieszkańców gminy Bytoń. Wśród badanych zostały wyodrębnione trzy grupy respondentów. Pierwszą z nich stanowiło 20 pracowników urzędu gminy, w skład drugiej zaliczono 112 rolników, natomiast w trzeciej znalazło się 44 przedstawicieli zawodów nierolniczych z uwzględnieniem młodzieży uczącej się. Liczba osób poddanych badaniu została wyliczona ze wzoru:

$$N_b = \frac{N}{1 + \frac{4d^2(N-1)}{z_\alpha^2}}$$

gdzie:

N_b – wielkość próby,

N – liczebność populacji,

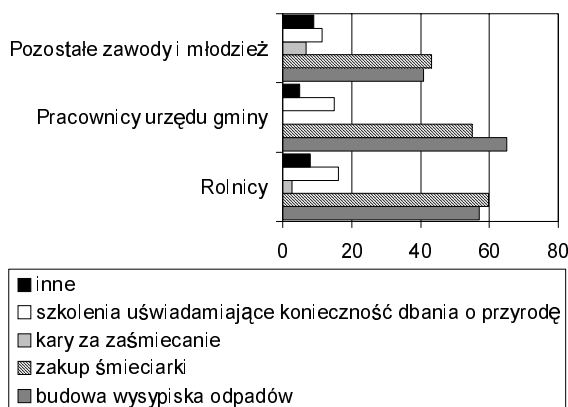
d – dopuszczalny błąd szacunku,

z_α – 1,64 dla $\alpha=0,1$

Za ogólną wielkość populacji przyjęto liczbę 3091, która została wyliczona z różnicy między całkowitą liczbą mieszkańców gminy Bytoń (3815) i liczebnością osób niepełnoletnich (724). Za dopuszczalny błąd szacunku przyjęto 6%, przy poziomie istotności $\alpha = 0,10$ i wartości 1,64. Pomiarom poddano wszystkich pracowników gminy (20) ze względu na to, iż ich grupa jest nieliczna i wyodrębnienie z niej jeszcze mniejszej populacji nie dałoby miarodajnych wyników. Wielkość pozostałych dwóch grup została dobrana w sposób procentowy, odpowiednio do ogólnej liczby rolników (2200) i przedstawicieli pozostałych zawodów wraz z młodzieżą uczącą się (1595). Rolnicy stanowili 63,6% badanej populacji, przedstawiciele pozostałych zawodów z młodzieżą – 25,0%, a urzędnicy – 11,4%.

Wyniki badań

Jednym z ważniejszych wyznaczników zrównoważonego rozwoju gminy są prowadzone przez nią działania zmierzające do utrzymania środowiska przyrodniczego w jak najlepszej kondycji. Jak wykazują wyniki prezentowanych badań (rys. 1), mieszkańcy gminy Bytoń zauważali pozytywne działania władz gminnych, polegające przede wszystkim na budowie wysypiska odpadów (rolnicy – 57,1%, urzędnicy – 65,0%, przedstawiciele innych zawodów i młodzież – 40,9%) i zakupie nowoczesnej śmieciarki (odpowiednio: 59,8, 55,0 i 43,2%).

Rysunek 1. Działania gminy Bytoń w celu poprawienia stanu środowiska naturalnego zdaniem respondentów

* suma odpowiedzi przekracza 100,0%, ponieważ badani mogli zaznaczyć kilka odpowiedzi

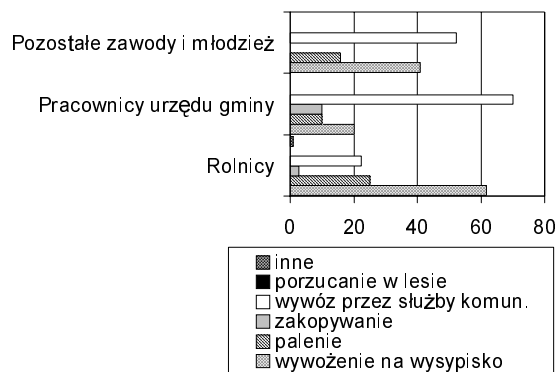
Źródło: badania własne.

Poza tym wskazywano również na organizowanie szkoleń mających na celu uświadomienie społeczeństwa o konieczności dbania o środowisko przyrodnicze. Nieliczni respondenci określili wariant informujący o stosowaniu przez urzędników kar za zaśmiecanie otoczenia. Wśród odpowiedzi „inne” pojawiły się takie działania, jak: budowa kanalizacji, a także brak jakiegokolwiek zaangażowania gminy w omawianą sytuację. Jednakże większość mieszkańców gminy Bytoń zaobserwowała pozytywne działania w kierunku poprawy stanu środowiska przyrodniczego na jej terenie.

Poza działaniami władz gminy na rzecz zachowania dobrego stanu środowiska przyrodniczego konieczne jest zrozumienie przez jej mieszkańców, że oni również muszą się aktywnie włączyć w ten proces. Chcąc zbadać stan świadomości ekologicznej oraz poziom zaangażowania

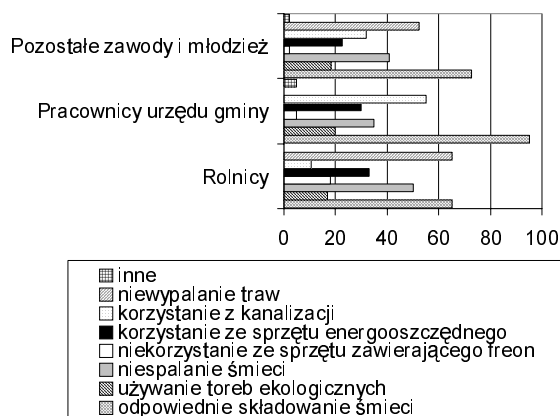
mieszkańców gminy Bytów w „ekologizację” otoczenia, w którym żyją, zadano im pytanie o to, w jaki sposób oni sami postępują z odpadami powstającymi w ich gospodarstwach domowych. Rolnicy najczęściej wskazywali na ich wywóz na wysypisko odpadów (61,6%), spalanie zbędnych pozostałości (25,0%), zlecenie wywozu służbom komunalnym (22,3%), a nieliczni przyznali się do ich zakopywania (2,7%). W wariancie „inne” wskazano na segregację „prywatnych” śmieci i oddawanie ich do wtórnego przerobu (0,9%). Badani pracownicy urzędu gminy przeważnie zlecali wywóz śmieci służbom do tego upoważnionym (70,0%), ewentualnie deklarowali samodzielny ich wywóz na wysypisko (20,0%). Niestety znalazły się w tej grupie badanych również osoby przyznające, że pozbywały się śmieci przez ich zakopywanie (10,0%), albo spalanie (10,0%). Respondenci reprezentujący przedstawicieli pozostałych zawodów oraz młodzież uczącą się zazwyczaj zlecali wywóz odpadów służbom komunalnym (52,3%). We własnym zakresie dostarczało je na wysypisko 40,9% respondentów z tej grupy. Do spalania pozostałości powstających w gospodarstwach domowych przyznawało się 15,9% badanych. Żaden respondent nie wskazał na porzucanie odpadów w lesie, co może świadczyć o poprawiającej się świadomości ekologicznej mieszkańców gminy, ewentualnie można podejrzewać niechęć lub obawę przed przyznaniem się do takich praktyk w trakcie badań. Niestety od 10,0 do 25,0% respondentów w każdej grupie spalało śmieci, 2,7-10,0% wskazało na ich zakopywanie. Były to negatywne zachowania wskazywane przez badaną populację. Jednakże zdecydowanie dominowały warianty pozytywne dla środowiska przyrodniczego, co jest zjawiskiem dobrze rokującym dla postrzegania potrzeb środowiskowych przez lokalną społeczność (rys. 2).

Wśród innych działań, ważnych zdaniem respondentów (rys. 3), mających na celu zachowanie dobrej kondycji środowiska przyrodniczego we wszystkich trzech badanych grupach dominowało odpowiednie składowanie śmieci (dla rolników było to 65,2%, w przypadku pracowników urzędu – 95,0%, a pozostałych zawodów wraz z dorosłą młodzieżą uczącą się – 72,7%). W dalszej kolejności przedstawiciele pierwszej grupy wskazywali na powstrzymanie się przed wypalaniem traw (65,2%), niespalanie śmieci (50,0%) oraz korzystanie ze sprzętu energooszczędnego (33,0%). Dla rolników najmniej popularne okazały się następujące warianty odpowiedzi: korzystanie z kanalizacji (10,7%), używanie toreb ekologicznych (17,0%), korzystanie ze sprzętu niezawierającego freonu (17,9%). Dla osób zatrudnionych w urzędzie gminy najbardziej istotne, poza wcześniej wymienionym odpowiednim sposobem składowania śmieci, było korzystanie z kanalizacji (55,0%), niespalanie śmieci (35,0%), używanie sprzętu energooszczędnego (30,0%), a także używanie toreb ekologicznych (20,0%). Pozostałe możliwości wskazane zostały przez niewielki odsetek wśród tej grupy badanych. W trzeciej grupie (inne zawody wraz z dorosłą młodzieżą uczącą

Rysunek 2. Sposób postępowania z odpadami powstającymi w badanych gospodarstwach domowych

* suma odpowiedzi przekracza 100,0% ponieważ badani mogli zaznaczyć kilka odpowiedzi
Źródło: badania własne.

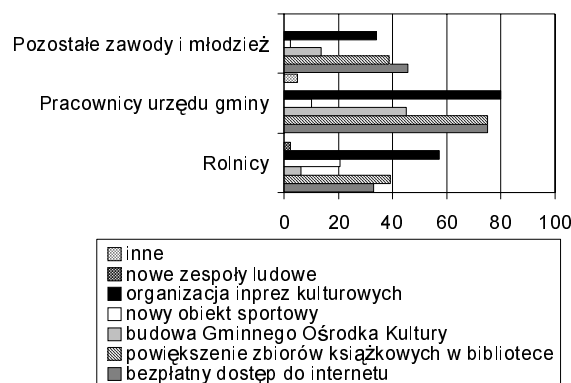

Rysunek 3. Działania mające wpływ na poprawę stanu środowiska wokół miejsca zamieszkania w opinii badanych osób

* suma odpowiedzi przekracza 100,0% ponieważ badani mogli zaznaczyć kilka odpowiedzi
Źródło: badania własne.

się), tak jak w przypadku rolników, na kolejnych miejscach po odpowiednim składowaniu śmieci znalazły się: dbałość o przyrodę przez niewypalanie traw (52,3%), niespalanie odpadów (40,9%), korzystanie z kanalizacji (31,8%) oraz ze sprzętu energooszczędnego (22,7%), używanie toreb ekologicznych (18,2%).

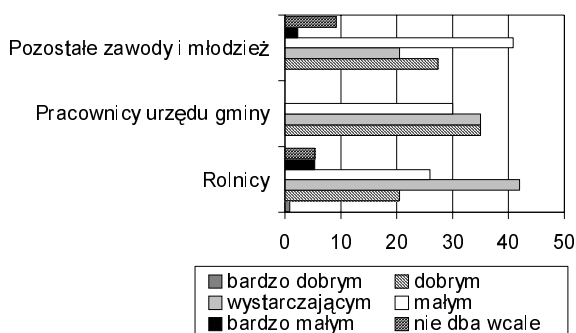
W koncepcji zrównoważonego rozwoju ważne miejsce zajmuje aspekt społeczno-kulturowy, dlatego poproszono respondentów o wskazanie zmian z tym związanych, jakie zauważyli na terenie gminy Bytów. Z badań wynika, że urzędnicy (80,0%), rolnicy (57,1%) i przedstawiciele zawodów nierolniczych wraz z młodzieżą (34,1%) zaobserwowali w ostatnich latach wzrost liczby organizowanych imprez kulturalnych, a do najważniejszych z nich zaliczali pikniki i dożynki. Znacząca liczba badanych zwróciła uwagę na rozwój biblioteki, w której powiększyły się istniejące dotychczas zbiory książkowe (rolnicy – 39,3%, urzędnicy – 75,0%, zawody nierolnicze i uczniowie – 38,6%). Gmina postanowiła także umożliwić swoim mieszkańcom bezpłatny dostęp do Internetu, co zostało wskazane przez 75,0% pracowników gminy. Ta sama grupa badanych zauważyła starania władz gminy w celu zbudowania gminnego ośrodka kultury (45,0%). Wśród reprezentantów zawodów

Rysunek 4. Zmiany w kierunku rozwoju społeczno-kulturowego zdaniem respondentów

* suma odpowiedzi przekracza 100,0% ponieważ badani mogli zaznaczyć kilka odpowiedzi

Źródło: badania własne.

Rysunek 5. Stopień, w jakim gmina dba o zachowanie równowagi między elementami rozwoju zrównoważonego w opinii respondentów

Źródło: badania własne.

nierolniczych oraz właścicieli gospodarstw rolnych spostrzegano ten fakt odpowiednio 13,6% oraz 6,3% badanych. Nowy obiekt sportowy znajdujący się przy gimnazjum, wraz z boiskiem dla dzieci i młodzieży, został wskazany przez 20,5% rolników, 10% pracowników urzędu gminy, 2,3% przedstawicieli pozostałych zawodów. Z prezentowanych wyników badań wynika, że respondenci dostrzegają starania gminy w kierunku zaspokajania potrzeb społeczno-kulturowych jej mieszkańców. Działania te były i są nadal prowadzone w różnych kierunkach, spotykając się z pozytywną oceną wśród mieszkańców.

Interesującym zagadnieniem wydawało się poznanie opinii mieszkańców na temat stopnia, w jakim władze ich gminy potrafiły zachować równowagę pomiędzy wszystkimi najważniejszymi składowymi zrównoważonego rozwoju, czyli wymiarem ekonomiczno-gospodarczym, ekologicznym oraz społecznym (rys. 5). Najwięcej odpowiedzi wykazujących odczuwanie satysfakcji pod tym względem odnotowano wśród pracowników urzędu gminy (70,0%). W pozostałych dwóch badanych grupach znalazło się mniej osób zadowolonych z zachowania równowagi pomiędzy wszystkimi składowymi elementami w rozwoju gminy. W grupie usatysfakcjonowanych rolników znalazło się 63,4% respondentów, natomiast wśród przedstawicieli zawodów nierolniczych oraz pełnoletniej młodzieży uczącej się – 47,8%.

Podsumowanie

Ze względu na złożoność zagadnienia zrównoważonego i trwałego rozwoju oraz występowania jego wielu wyznaczników, niezmiernie trudno znaleźć przykłady jednostek samorządów terytorialnych, instytucji, zakładów itp., które rozwijałyby się „w pełni zrównoważenie”. Niemniej jednak przeprowadzone badania wykazały, że w opinii jej mieszkańców gmina Bytów rozwija się zgodnie z

głównymi założeniami rozwoju zrównoważonego. Większość respondentów wykazała wysoką świadomość ekologiczną oraz deklarowała wykonywanie działań mających na celu zachowanie środowiska przyrodniczego w dobrej kondycji. Dostrzegali oni również starania gminy w tym kierunku. Nie bez znaczenia pozostaje także dostrzeganie przez mieszkańców poczynań gminy mających na celu zaspokajanie potrzeb społeczno-kulturowych oraz zrównoważenie rozwoju gospodarczego, wraz z wymogami ekologicznymi i oczekiwaniami społeczeństwa. Co prawda na terenie gminy Bytoń występują pewne niedoskonałości, których zmiana będzie wymagała jeszcze wiele czasu i pracy. Jednakże badania potwierdzają, że wspomniana gmina zmierza w stronę realizacji priorytetów określających zrównoważony rozwój. Świadczą o tym przytoczone działania urzędników oraz mieszkańców. Można zatem spodziewać się, że w przyszłości instytucja ta, wraz z mieszkańcami, w jeszcze większym stopniu niż dotychczas będzie starać się postępować zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Literatura

- Borys T.** 1999: Programowanie ekorozwoju gmin. Polskie Zrzeszenie Inżynierów Sanitarnych Techników Sanitarnych w Poznaniu, Politechnika Białostocka, Poznań-Białystok.
- Domański T.** 2000: Strategiczne planowanie rozwoju gospodarczego gminy. Wyd. Agencji Rozwoju Komunalnego, Warszawa.
- Prus P.** 2004: Ekologiczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. [W:] Zarządzanie zrównoważonym rozwojem obszarów wiejskich, Zawisza S. (red.). Wydawnictwa Uczelniane Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy, Bydgoszcz, 55-79.
- Siemiński J.L.** 2001: Koncepcja „sustainable development” – rozwoju zrównoważonego i trwałego obszarów wiejskich w Polsce szanse i możliwości. Mat. na konferencję IUNG w Puławach, 11-12 czerwca.
- Wiatrak A.P.** 2003. Rozwój zrównoważony w strategii rozwoju gminy. [W:] Strategie rozwoju lokalnego. T. I. Aspekty instytucjonalne, Adamowicz M. (red.). Wyd. SGGW, Warszawa, 24-35.
- Woś A.** 1995: Ekonomia odnawialnych zasobów naturalnych. PWN, Warszawa.
- Voloshchuk M., Perovych L., Tretiak A.** 2000: Ecological aspects of land optimisation and conservation in Carpathian region. *Pamiętnik Puławski*, z. 120/II, Puławy, 487-490.
- Żmija J.** 2000: Rola organizacji i instytucji rolniczych w zrównoważonym rozwoju terenów wiejskich. *Roczniki Naukowe SERiA*, t. II, z. 1, Warszawa-Poznań-Zamość, 108-113.
- Brak powołania w tekście – Prus P. 2004

Summary

The paper aims to presented prospects for sustainable development of Bytoń commune in its inhabitants' opinion. The research showed that there were taken many actions towards natural environment improvement, also by inhabitants themselves as well as by the commune's local government. The questioned inhabitants perceived many efforts made by the local government towards satisfying socio-cultural needs of the commune's inhabitants.

Adres do korespondencji:

dr inż. Piotr Prus
 Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy
 Katedra Ekonomiki i Doradztwa w Agrobiznesie
 al. Prof. S. Kaliskiego 7, bud. 3.1
 85-796 Bydgoszcz
 tel. (0 52) 340 81 85
 tel./fax (0 52) 340 80 84
 e-mail: prus@utp.edu.pl